

ATT GE SIG IVÄG OCH KOMMA TILL ETT NYTT LAND

Vad och hur man gör för att bli en del av det nya samhälle man har hamnat i

Marina Andersson, Fredens Hus Göteborg, den 29 oktober 2019. Marina har debuterat med självbiografin *Farväl! Välkommen hem* (2013).

Marina:

Jag talar mycket om fred mellan människor. Jag har i mitt bagage sådant som inte är så fredligt. År 1915 var våldsamt i Turkiet. Min bok handlar om detta och mormors historia. Det är mycket tack vare henne som den här boken kom till. Hennes historia börjar i det Osmanska riket. Där fanns många armenier, assyrier/syrianer och pontiska greker. Bland de kristna minoriteterna dödades många.

Jag föddes 1964 i sydöstra Turkiet i en by som heter Anhel (eller Enhil) i Tur Abdin, en timmes resa från syriska gränsen men också från Irak. Jag bodde i byn i fem år. Vi är syrisk ortodoxa. Min mormor var analfabet. Min mor gick tre år i skolan. Min pappa fick inte gå i skolan för han behövdes hemma för att valla får. Han gick en kortare tid i skolan men fick stryk och slutade. Han säger att han önskar han kunde läsa i en bok. Mina föräldrar sa att vi barn skulle få gå i den bästa skolan som finns. (Vi var sju barn som överlevde, tio totalt.) Därför flyttade vi till Midyat när jag var sex år. Det var 10 km från Anhel. Jag tänkte att jag skulle vara duktig i skolan för att betala tillbaka för det mina föräldrar offrat.

Min mormor bodde med oss från det jag var 3 ½ år. Hennes historia var väldigt tragisk. När hon var 5 - 6 år gammal inträffade folkmordet på armenier men också på assyrier/syrianer som vi tillhörde. Familjen flydde. Mormor såg sin mor och lillebror bli dödade men mormor dödades inte, hon rövades bort till en kurdisk familj som bodde i en by som hette Karschaf i närheten av hennes egen by. När läget lugnade sig hittade man henne. Hennes far tog med sig några mäktiga bybor och hämtade hem sin dotter till Anhel.

Mormor gifte sig med morfar när hon var 14 - 15 år. De älskade och högaktade varandra. Hon fick många barn, men flera dog i barnsjukdomar. Mormor hade stor glädje i sin äldsta dotter Hasme tills en dag då flickan blir bortgift till Syrien utan mormors vetskap och det gör att mormor aldrig kommer över denna sorg. Det dröjer många år innan de återförenas. Under tiden hör mormor ingenting ifrån henne. När till slut Hasme kommer är mormor svårt psykiskt sjuk.

En dag när mormor, Sara, nyligen hade fött min mamma och maken Ishak var hemifrån kom militärer och tvingade sig in. Man vet inte vad som hände men efter det blev mormor psykiskt sjuk. Hon fick ångestfall, kände sig förföljd av militärer, sprang utefter gatan och skrek. Hon såg förföljare som inte fanns. Man kunde i byn inget om psykosor och försökte bota henne t ex genom att släppa hundar på henne för att skrämma henne frisk. Man trodde på onda andar. När min mor gifte sig med min far var han mycket snäll emot mormor, sa aldrig ett ont ord till henne. När mormor hade hallucinationer och skrek: "De kommer efter mig!" kunde mamma säga "Sluta!" men pappa sa "Du vet att hon inte rår för det."

Jag minns att när jag var 5 - 6 år kunde jag hålla i hennes klänning och säga "Snälla mormor, det är ingen där. Stanna hos oss!" När jag gick specialistutbildning i psykiatri för sjuksköterskor fick jag lära mig att inte hålla med psykotiska människor om deras hallucinationer. Jag förstod det redan som barn. Ibland kunde jag få henne att lugna sig och sätta sig hos mig. Ibland kunde ingen hålla henne. Hon bar alltid ett knyte med bröd och litet kläder. När hon

fick ångest kunde hon bli borta en dag, ibland en vecka eller en månad. Hon kunde gå till skogen eller en annan by. Hon visste vem som var snäll och vem som var stygg. Hon blev känd. Kom hon till någon som var snäll kunde hon stanna en vecka. Folk hade gårdar med fruktäkt och vingårdar. Hon arbetade där hon var. Sa någon ett ont ord kom hon aldrig tillbaka. Jag var 3 ½ år när morfar dog. Då flyttade hon till oss.

År 1975 flyttade vi till Istanbul. Min bror flyttade dit 1 år tidigare för att lära sig guldsmedsyrket. Jag gick 5 år i skola i Midyat. Sedan ville min lärare att jag skulle få studera vidare men mina föräldrar tyckte att 5 år räckte för mig som flicka. De var oroliga för mig också. Flickor blev bortrövade. Mamma anmälde mig till en sjukurs. Mamma blev sjuk, opererad men ändå inte bra. Det var njurarna. Pappa hade en guldsmedsaffär som blev rånad. Vi var sju syskon.

Mamma och pappa ville till Sverige men mamma blev sjuk och mina föräldrar och yngre syskon hamnade i Tyskland där de sökte asyl. Det var år 1979 när våra föräldrar lämnade mig, tre syskon och mormor kvar i Istanbul. Efter 18 månader, 1980, åkte jag till Schweiz och syskonen till våra föräldrar. Men mormor, vad blev det av henne? De tyska myndigheterna nekade henne inresetillstånd. Hon räknades inte till kärnfamiljen. Att hon bodde med oss betydde ingenting. Vi måste lämna henne kvar – hemlös. Jag mådde jättedåligt. Det var ett fruktansvärt svek. Mina föräldrar var inte där. Mormor bodde sedan hos många olika. Det var många som kände henne. Det fanns släktingar men de var stränga och då ville hon inte vara kvar hos dem. En dag hotade en släkting henne med gevär! Hon som var psykiskt skadad av att hon och hennes familj utsatts för våld. Jag kom till Schweiz för att arbeta. Jag var 16 år och skulle hjälpa mamma och pappa så att pappas skulder skulle betalas av.

Mormor kom till Tyskland efter 13 år. I hemlandet hade hon blivit retad av pojkar som då kunde ta hennes knytnäve ifrån henne. En gång hade ett barn kastat en sten och skadat hennes ena öga. Hon blev inte blind men en muskel skadades så ögonlocket hängde ned. När vi smugglade ut henne för min syster som hade tyskt medborgarskap och en kusin till Midyat och hämtade henne, tog henne till Schweiz. Hon var ångestfull för mycket och hon skulle aldrig ha följt med om de sagt åt henne att de skulle flyga. De sa att hon skulle åka lastbil. När hon sedan kom på planet vägrade hon att sätta på sig säkerhetsbälte. Skrek så att hon slapp.

Hon kom till Schweiz där min syster var men fick inte visum till Tyskland. Med risk för fängelse körde vi bil över gränsen vid lunchtid då vi såg störst chans att få in henne i Tyskland gömd i bilen.

Min mormor var väldigt fredlig. När hon kysste på handen var det en signal ”jag vill ha fred”. Jag har lärt mig av mormor att vara snäll och se människor i ögonen. När människor sa ”hon är galen” då sa pappa: ”Galen, det är ni”. Om någon retade henne sa hon: ”Lämna mig i fred.” Fredligare än mormor finns inte.

När jag läste till sjuksköterska här i Sverige fick jag lära mig att barndomstrauman som inte bearbetas kan ge psykisk ohälsa i vuxen ålder. Mormor såg sin mor och lillebror mördas när hon var 5 - 6 år. Sedan blev hon inte psykiskt sjuk förrän när hon fått det sista barnet, min mor. När kvinnor är gravida och när de ammar är de känsliga. Då kom militären och skrämde henne. Då vid ca 35 års ålder kom det här barndomstraumat från 5-6 års ålder upp till ytan. Jag trodde hon hade fått en förlossningspsykos. I botten låg den här händelsen.

Där vi bodde i Mellanöstern hade man inte kunskap om psykisk ohälsa och barndomsupplevelser. År 1915 hörde landet till det Osmanska riket. Där fanns muslimer och kristna minoriteter. Och minoriteter förföljdes, som idag kurderna. Folkmord har funnits på många håll. Jag kunde ha blivit hatisk, men jag vill inte hata, jag vill älska. För min mormors skull. Vara glad tillsammans med mina grannar. När jag började skriva min bok gjorde jag det tack vare min mormor som har präglat mig. Hon var sjuk i mångas ögon. Hon var offer för ett trauma.

Publ.: Kan du förundras över hur du orkade?

Marina: Hur orkade jag? Det var tungt så ung att bära så mycket ansvar. Jag var den äldsta flickan. Jag älskade min mormor. Vi gjorde mycket hushållsarbete tillsammans. Mormor kritiserade mig aldrig. Det kunde min mamma göra. Vad är empati? Kan man lära sig det? Jag tror det är en kombination av medföddhet och inläring. Jag hade stor empati för henne. Om pappa hade varit på ett annat sätt, hade det varit annorlunda då? Han har också haft stor betydelse för mig, hans fina sätt mot mormor.

Här gör Marina en runda bland publiken och vi berättar alla om våra mormödrar, någon gång även farmor.

Marina: Jag var 21 år när jag kom till Sverige, 16 år när jag kom till Schweiz. För att få arbetstillstånd hade jag i Anhel skaffat ett pass där jag hette Marina (i stället för Tülay) och var 18 år. Jag kom till en skola med döva barn, jobbade i köket och städade. Efter ett år blev jag godkänd att få stanna. Jag kunde inte språket. Barnen kunde inte prata utan använde teckenspråk så vi pratade med händerna. Det var i den tysktalande delen av Schweiz. Efter ett år fick jag arbete som servitris i en restaurang i en bergsby. Det var för samma arbetsgivare. Jag fick mycket dricks och sparade pengarna för att skicka till min familj som hade skulder.

När jag var i Schweiz kunde mina föräldrar inte besöka mig eftersom de inte hade uppehållstillstånd i Tyskland. De ringde ständigt. De ville jag skulle gifta mig men jag var 19 år och ville inte. En släkting hade en släkting i Göteborg som de ville jag skulle gifta mig med. Jag orkade inte se mina föräldrar ledsna och till slut gav jag efter och gifte mig. Det var en snäll man, bildad och intelligent.

Så kom jag till Göteborg och fick arbete på Naturhistoriska museet efter två veckor. Efter tre månader kunde jag litet svenska och fick fast anställning. Jag fick städa 35 toaletter varje dag. Jag läste mycket barnböcker för att lära mig språket, lyssnade på radio och såg på TV, läste tidningar. Efter ett år pratade jag bra svenska. Jag fick två barn och började sedan på Göteborgs folkhögskola (jag hade bara fem års skola i mitt hemland). Blev undersköterska, ville bli sjuksköterska och höll i den drömmen. Studerade 9 ½ år i ett sträck. Sedan vidareutbildade jag mig till psykiatrisjuksköterska.

Om vi inte berättar, hur ska vi lära känna varandra? Tolerans skapas genom våra olika berättelser. Vi behöver alla trygghet och kärlek, mat för dagen, känna empati för människor.

Karin Utas Carlsson vid pennan